

УДК 657.37

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД СТАНДАРТИЗАЦІЇ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ФОРМУВАННЯ ІНСТИТУТУ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В УКРАЇНІ

Семенишена Н.В., к.е.н, доцент
Подільський державний аграрно-технічний університет

Проаналізовано сутність стандартизації обліку та міжнародний досвід і вплив стандартизації на національну облікову систему, окреслено основні відмінності між національними та міжнародними регулятивами (П(С)БО, МСБО, МСФЗ). Виділено рівні облікових систем та проблемні питання, з якими стикається Україна при стандартизації бухгалтерського обліку.

Ключові слова: стандартизація обліку, положення (стандарти) бухгалтерського обліку, система бухгалтерського обліку.

Постановка проблеми. Стандартизація національних систем бухгалтерського обліку в останні десятиліття стала домінуючою тенденцією розвитку методології обліку й методик формування бухгалтерської звітності в багатьох країнах світу.

Сприймаючи переваги економічно розвинутого світу в підходах до стандартизації бухгалтерського обліку та фінансової звітності, Україна формує методологію обліку, за якою позиціонує себе у глобальному світі. З огляду на це теоретичні дослідження та науково-методичне забезпечення стандартизації бухгалтерського обліку в аграрному секторі економіки є актуальними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Незважаючи на те, що в українських реаліях наукові дослідження стримуються другорядністю облікових реформ для держави, питання впливу міжнародного досвіду стандартизації на практику розвитку бухгалтерського обліку знаходяться в центрі уваги видатних вчених: Білухи М.Т., Бутинця Ф.Ф., Герасимовича А.М., Голова С.Ф., Гуцайлюка З.В., Дем'яненка М.Я., Житньої І.П., Кіндрацької Л.Л., Кірейцева Г.Г., Кузьмінського А.М., Ловінської Л.Г., Малюги Н.М., Мниха Є.В., Пархоменка В.М., Петрик О.А., Петрука О.М. тощо. Недостатньо розробленими, а, отже дискусійними, є питання застосування досвіду стандартизації.

Виклад основного матеріалу. Під стандартизацією обліку розуміють те, що повинен існувати уніфікований набір стандартів для будь-якої облікової ситуації в будь-якій країні. Стандартизація обліку передбачає встановлення єдиних норм і вимог щодо бухгалтерського обліку, застосування уніфікованого набору стандартів, що регулюють облікові події і їх відображення в звітності. Вона дозволяє упорядкувати облікову політику, принципи й систему бухгалтерського обліку й звітності і відповідності до потреб і вимог уніфікації обліку на міжнародному рівні, яку проводить Комітет з міжнародних стандартів

бухгалтерського обліку (International Accounting Standards Committee, IASC).

Насамперед, стандартизація бухгалтерського обліку залежить від базової концепції, на якій вона ґрунтується: принципи чи правила. Загальне визнання облікових принципів залежить від того, наскільки вони відповідають трьом критеріям: доречності, об'єктивності й здійсненності. Розвиток сучасного суспільства тісно пов'язаний з глобалізацією економіки. У зв'язку з цим виникає стандартизація бухгалтерського обліку в Україні здійснюється у певній відповідності, насамперед заявленій на початку реформування концепції.

У множині питань, які Україна переймає з міжнародного досвіду стандартизації: нормативно-правове регулювання, застосування ефективних підходів до організації облікового процесу, підвищення кваліфікації кадрів бухгалтерів, узгодження традиційної та імпортованої методологічної концепції.

Етапами правової адаптації є приведення чинного законодавства України та створення механізму приведення проектів актів законодавства у відповідність із міжнародними стандартами. Реформа бухгалтерського обліку неможлива без серйозних коректив у законодавстві, насамперед у податковому й цивільному, тобто реформування системи бухгалтерського обліку повинно здійснюватися в комплексі з відповідними змінами в суміжних галузях законодавства. Проблеми впровадження Міжнародних стандартів на Україні лежать у площині не тільки всебічної оптимізації законодавства, скільки в області контролю над процесом застосування й трактуванням законодавчої бази.

Перехід українського бухгалтерського обліку на міжнародні стандарти допоможе підприємцям, державам та суспільству краще порозумітись, стане важливою ланкою інтеграції української економіки в європейське та світове співтовариство. Ключовим елементом реформування бухгалтерського обліку й фінансової звітності відповідно до міжнародних стандартів є розробка нових й уточнення раніше затверджених П(С)БО, впровадження їх у практику.

Перехід системи бухгалтерського обліку на міжнародні стандарти вимагає відповідних змін у формуванні кваліфікації фахівців бухгалтерського обліку, зумовлює необхідність активізації вивчення міжнародного досвіду, участі українських фахівців у міжнародних семінарах, конференціях, нарадах з питань кадрового забезпечення бухгалтерського обліку тощо.

Формування нової методологічної концепції передбачає врахування у основі обліку економічних законів. У цьому плані міжнародні стандарти стають більше досконалими та завершеними, тому Україна, як і багато країн світу, приймає Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку як базу для оновлення своєї системи обліку та наближення її до найкращої світової практики.

Як показала практика, основні відмінності вітчизняних П(С)БО полягають не лише в недопрацьованій і специфічній законодавчій основі, але й у неформальних інститутах – менталітеті та застосуванні наявних нормативних актів і навіть у самій ідеї фіскальної й статистичної звітності замість більш ефективної фінансової складової бухгалтерського обліку.

За підсумками реалізації процесів стандартизації очікується: адаптація

законодавства з питань бухгалтерського обліку та звітності до Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку; запровадження плану рахунків бухгалтерського обліку, що кореспондують з теорією економіки; установлення уніфікованих вимог до вибору програмного забезпечення для обліку; підвищення відповідальності й статусу фінансово-бухгалтерських служб; підвищення рівня прозорості та відкритості ведення бухгалтерського обліку.

Крім того, в разі заснування стандартів обліку на правилах, встановлених урядом країни враховується вплив податкового законодавства на оцінку та розкриття фінансової інформації, вплив малого бізнесу на економічну ситуацію в країні, особливості державного регулювання, надання пільг та спрощень для визначення фінансового результату і об'єкта оподаткування [2].

Істотні відмінності, що вимагають доопрацювання національних стандартів, виникають із принципу відповідності, а також принципу пріоритету змісту над формою, прописаних у Міжнародних стандартах. Однак П(С)БО тяжіють до відображення юридичної форми операції, незважаючи на можливі викривлення суті операції, що виникають зі стандартного юридичного формулювання.

Більшість відмінностей між П(С)БО і МСБО та МСФЗ відбуваються не стільки через істотну різницю процедур, скільки через незастосування на практиці всіх положень національних стандартів. Окремі з них приведено нижче.

Розстановка політичних сил у суспільстві. Політична стабільність у країні й законодавчий захист інтересів власників впливають на зміст обліку, адже ризик непередбаченої втрати капіталу є для інвесторів визначальним фактором при виборі способу й країни для інвестування вільних коштів. Прийняття тієї чи іншої системи бухгалтерського обліку має економічні наслідки, домінування різних політичних сил у країні впливає на рішення в області стандартизації бухгалтерського обліку. Тобто, пріоритетність макро- або мікроекономічних інтересів держави є фактором, що впливає на формування системи бухгалтерського обліку.

Загальна економічна ситуація в країні. Регламентація бухгалтерського обліку може здійснюватися й з метою регулювання економічних проблем суспільства. Це особливо проявляється в тих країнах, де податкова система мало стимулює економічну ефективність податкових платежів, а платник податків не інформується або дезінформується про використання сум податків на всіх рівнях управління.

Рівень інфляційних процесів. На систему й методики бухгалтерського обліку впливають інфляційні процеси. У тих країнах, де інфляція незначна й економічні процеси передбачувані, бухгалтерський облік ґрунтується на принципі історичної вартості (*historical cost principle*). Застосування в бухгалтерському обліку принципу історичної вартості є індикатором економічної стабільності в країні. Якщо ж в обліку застосовуються спеціальні методи перерахунку оцінки вартості активів, інфляція значно впливає на економіку.

Користувачі фінансової інформації та їх цілі. Інформація, що міститься у фінансовій звітності підприємств, відповідає потребам певних груп користувачів. Від того, інтереси яких саме користувачів домінують у країні, залежить набір показників, що розкриваються у фінансовій звітності.

Підготовка кадрів і фінансовий менеджмент. Ступінь розвитку виробництва, управління, фінансової системи, підготовки професійних кадрів у сукупності впливають на формування облікової системи в країні.

Національні історичні традиції. Національні системи бухгалтерського обліку формувалися протягом тривалого часу по-різному в кожній країні. Так, національні стандарти країн Європи, що мають давні традиції, істотно різняться між собою. Водночас країни, тісно пов'язані з США, часто використовують національні американські стандарти бухгалтерського обліку (GAAP).

Окреслені об'єктивні причини, що викликають розбіжності в національних облікових системах, істотно перешкоджають стандартизації на міжнародному рівні. І все ж, реальність полягає в тому, що розбіжності в національних бухгалтерських стандартах можна обійти, якщо виділити групи країн зі схожими культурними й економічними традиціями й підходами до системи бухгалтерського обліку й звітності. Це стане запорукою успіху в об'єднанні національних систем бухгалтерського обліку, у першу чергу, через їхню класифікацію за рядом визначальних ознак.

Спроби зменшити відмінності національних облікових систем можуть бути обумовлені різними причинами, серед них виділяються основні групи [6, 7]:

1. Задоволення потреб інвесторів і фінансових аналітиків. Відмінності в практиці ведення обліку й звітності може стати одним з перешкод для іноземних інвестицій у національну економіку. Найбільшою перевагою для прийняття розв'язків про вкладення засобів в іноземні компанії зізнається порівнянність інформації.

2. Забезпечення роботи транснаціональних компаній. Різноманітність діючих систем обліку й звітності створюють для ТНК цілий ряд проблем, оскільки останні ведуть свою діяльність у декількох країнах. Підготовка й консолідація звітності подібних компаній могла б бути суттєво спрощена, якби вона ґрунтувалася на облікових системах єдині підходи, що використовують.

3. Спільне використання бухгалтерських знань. Однієї з вигід уніфікації облікових систем виступає можливість ширше використовувати на національних ринках бухгалтерів з різних країн. Це пов'язане з підготовкою, консолідацією й аудитуванням фінансової звітності компаній різних країн міжнародними бухгалтерськими й аудиторськими фірмами. Крім того, фахівці в області обліку можуть надавати істотну допомогу при розробці національних стандартів у країнах, що розвивати, використовуючи при цьому міжнародні підходи.

4. Задоволення потреб інших груп користувачів. Уряду різних країн, міжнародні банки, профспілки, діяльність яких виходить за рамки національної економіки, податкові національні системи зможуть знайти більш легкий шлях

для розуміння й контролю операцій, відображених у звітності.

Отже, різні трактування глобалізації, наслідком яких є і стандартизація облікових процесів, починаючи від її однозначного прийняття, як позитивного фактора світової історії, з одного боку, і до повного заперечення процесу глобалізації, як штучної пастки, у яку може потрапити людство, якщо прийме ті правила глобалізації, які пропонуються її сучасними архітекторами, свідчить про суперечливість даного явища.

Усі перераховані причини викликають необхідність міжнародного зближення принципів і процедур обліку й актуалізують питання узгодження різних систем обліку й звітності, що виражаються в уніфікації, гармонізації, конвергенції й стандартизації.

Висновки й перспективи подальших досліджень. Проведене дослідження з впливу процесів глобалізації через стандартизацію на систему бухгалтерського обліку України, дозволяє зробити наступні висновки.

1. За останні три десятиліття процеси глобалізації міжнародних ринків капіталу підсилилися й у сучасних умовах придбали характер інституціонального впливу практично на всі області фінансової й банківської діяльності, у тому числі й на такий об'єкт (елемент, інститут) науки, як система бухгалтерського обліку й звітності, яка є основним постачальником інформації для всіх учасників фінансового ринку.

2. На даному етапі облікова практика здобуває великий динамізм і трансформується незалежно від стану теорії обліку. Зміни в облікових системах в напрямку їх стандартизації проходять не в окремо взятій державі, а практично у всіх країнах світу.

3. У зв'язку з тим, що міжнародна система обліку й фінансової звітності все більшою мірою розглядається як найважливіший елемент економічної інтеграції й механізму макроекономічної рівноваги, представляється, що один з найбільш вірогідних напрямків розвитку національних облікових систем - їх гармонізація в рамках інтегрованих регіональних груп.

Література

1. Єфіменко, В.І. Напрямки гармонізації бухгалтерського обліку та звітності в Україні / В.І. Єфіменко // Фінанси, облік і аудит. — 2011. — № 18. — С.278-284.
2. Гоголь, Т.А. Фактори, що впливають на якість стандартів бухгалтерського обліку для підприємств малого бізнесу / Т.А.Гоголь // «Удосконалення обліково-аналітичного забезпечення управління діяльністю суб'єктів господарювання»: Збірка тез доповідей I Міжнародної науково-практичної конференції / Ред. кол.Веретенников В.І. та ін.. — Мажіівка: МЕРІ. — 2012. — С.24-26.
3. Свірко, С. В. Стандартизація як історичний етап розвитку бухгалтерського обліку / С. В. Свірко // Вчені записки : зб. наук. праць. / Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана; [редкол.: А. Ф. Павленко (відп. ред.) та ін.]. — К.: КНЕУ, 2010. — Вип. 12. — С. 209–216.
4. Шигун, М.М. Стандартизація бухгалтерського учета в системі прийняття управленческих рішень // Вестник ЖДТУ, 2012. — 2 (48). — С. 133-137.

Summary

The essence of accounting standards and international experience and the impact of standardization on national accounting system, the main differences between national and

international regulatives (P(S)A, IAS, IFRS). Highlight level accounting systems and problems facing Ukraine in standardization of accounting.

Keywords: standardization of accounting regulations (standards) of accounting, accounting system.